Реализирането на отговорността на застрахователя по застраховка „Гражданска отговорност“ поставя множество въпроси в случаите, когато пътно-транспортното произшествие (ПТП) е настъпило на територията на една държава-членка на Европейския съюз, а вредите, чието обезщетяване се търси, се търпят в друга държава членка. Вредите са от непозволено увреждане и основният въпрос касае приложимото материално право, под което ще бъде подведено правоотношението – дали ще е правото на държавата, където е настъпило ПТП, или правото на държавата, в която търсещите обезщетение търпят вредите от непозволеното увреждане. За непозволени увреждания, настъпили след 11.01.2009 г., приложимото право следва да се определи по правилата, установени с Регламент (ЕО) № 864/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11 юли 2007 година, относно приложимото право към извъндоговорни задължения („Рим II“, Регламент 864/2007). В глава II, чл. 4, параграф 1 е посочено, че доколкото не е предвидено друго, приложимото право към извъндоговорни задължения, произтичащи от непозволено увреждане, е правото на държавата, в която е настъпила вредата, независимо в коя държава е настъпил вредоносният факт и независимо в коя държава или държави настъпват непреките последици от този факт.

В чл. 4, параграф 2 от Регламент Рим II е предвидено изключение, че когато лицето, чиято отговорност се търси, и увреденото лице имат обичайно местопребиваване в една и съща държава към момента на настъпване на вредата, се прилага правото на тази държава.

От значение за определяне на приложимото право е и установяването на държавата членка по регистрация на моторното превозно средство, където е сключен договорът за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“. Съгласно чл. 4, параграф 3 от Регламент Рим II ако е налице предходно правоотношение, например договор, който да е в тясна връзка с непозволеното увреждане, то приложение следва да намери приложимото към договора право. Такъв договор в случая е застрахователният договор.

На ниво общностно право спрямо застрахователния договор следва да намерят приложение правилата на Регламент (ЕО) № 593/2008 на Европейския парламент и на

CR legal DL 2018. Всички права запазени.

Съвета от 17 юни 2008 година относно приложимото право към договорни задължения (Рим I) и в частност разпоредбата на чл. 7. Съгласно чл. 7, параграф 3 от Регламента застрахователният договор се урежда от правото на държавата членка, в която е разположен рискът към момента на сключване на договора, а съгласно чл. 7, параграф 6 това е държавата членка по регистрация, когато застраховката се отнася до моторни превозни средства от всякакъв вид.

Спорен е въпросът по приложимото право при обезщетяване на имуществени и неимуществени вреди от смърт на близък при ПТП, когато то е настъпило в държава членка, различна от тази на територията, на която близките търпят вредите. В решението си от 10.12.2015 г. по дело C-350/14 СЕС дава отговор по преюдициално запитване за тълкуването на чл. 4, параграф 1 от Регламент Рим II. Запитването до СЕС е отправено в рамките на главен спор между г-н Лазар, който е с местопребиваване в Румъния, и италианското застрахователно дружество Алианц СпА относно обезщетение на имуществените и неимуществените вреди, които г-н Лазар е претърпял поради смъртта на дъщеря си, загинала в пътнотранспортно произшествие в Италия. СЕС дава следния отговор на поставените въпроси: „[…] когато може да се установи, че е настъпила пряка вреда, какъвто обикновено е случаят при пътнотранспортните произшествия, мястото на тази пряка вреда е релевантният за определяне на приложимото право критерий на привързване, а непреките последици от произшествията са без значение. В случая споменатата вреда се изразява в болки и страдания, довели до смъртта на дъщерята на г-н Lazar, като според запитващата юрисдикция тази вреда е настъпила в Италия. От своя страна, претърпените от близките роднини вреди трябва да се считат за непреки последици от разглежданото в главното производство произшествие по смисъла на член 4, параграф 1 от Регламента Рим II. [….]“.

Друг също толкова интересен въпрос е дали задължението за покриване на вредите по застраховка „Гражданска отговорност“, причинени на трети лица при ПТП, се покрива с обхвата на обезщетяване на тези вреди на основание на гражданската отговорност на застрахованото лице.

В свое решение от 24.10.2012 г. по дело C-22/12 СЕС приема, че задължителната

CR legal DL 2018. Всички права запазени.

застраховка „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства трябва да покрива обезщетението за неимуществените вреди, претърпени от близките на лица, загинали при пътнотранспортно произшествие, доколкото обезщетението се дължи по силата на гражданската отговорност на застрахования съгласно приложимото към спора по главното производство национално право.

Отговорността по застраховка „Гражданска отговорност“ се урежда от правната уредба на ЕС, а тази на застрахованото лице от националното право на отделните държави членки. Регламентацията на ниво ЕС е дадена с Първа Директива 72/166/ЕИО на Съвета от 24.04.1972 г., Втора Директива 84/5/ЕИО на Съвета от 30.12.1983 г. и на Трета Директива 90/232/ЕИО на Съвета от 14.05.1990 г. Съгласно чл. 1 от Първа Директива, държавите-членки остават свободни да определят в рамките на режима на гражданската отговорност кръга на правоимащите лица и обхвата на подлежащите на обезщетяване вреди. Поради това и към момента няма унифициране на уредбата на гражданската отговорност в рамките на ЕС.

Предвид изложеното по-горе и поради разликите между отделните случаи е трудно да бъдат направени изводи, които да се приложими винаги. Затова в настоящата статия ще бъде разгледано конкретно влязло в сила съдебно решение, с което е приключило разглеждането на дело по повод отговорността на застрахователя за причинени от застраховано лице вреди.

Това конкретно решение е № 266 от 30.01.2018 г. по в.гр.д. № 317/2016 г. на Софийския апелативен съд, с което е присъдено обезщетение в размер от 98 000 лева за претърпени неимуществени вреди на родител във връзка със смъртта на детето му, настъпила при пътно-транспортно произшествие на територията на Федерална република Германия. С решението си съдът приема, че към случая е приложимо германското право, което предвижда обезщетения за такива неимуществени вреди само когато е налице реално заболяване. Съдът обаче излага аргументи, че съгласно практиката на Съда на ЕС (дела C-22/12 и C-277/2012) националното право не може да изключи от обхвата на отговорността на застрахователя вреди, за които отговаря застрахованото лице, като са посочени и минималните размери на застрахователното покритие, формулирани в Директива 2005/14/ЕО на Европейския парламент и на

CR legal DL 2018. Всички права запазени.

Съвета от 11 май 2005г. за изменение на Директиви 72/166/Е., 84/5/Е., 88/357/Е. и 90/232/Е. на Съвета и Директива 2000/26/ЕО на Европейския парламент и на Съвета по отношение на застраховка „Гражданска отговорност“ относно използването на моторни превозни средства. Затова в крайна сметка е определено обезщетение съгласно българските стандарти – близо 100 000 лева – като съдът отделно излага мотиви, че това обезщетение е съобразено с принципа на справедливостта, закрепен в чл. 52 от ЗЗД, който принцип е част от българския обществен ред и съдът следва да го спазва дори когато прилага чуждо право.

Може да бъде оспорено доколко направените от съда изводи са съобразени с цитираните по-горе съображения относно правото на ЕС. САС е приложил германското право, но е стигнал до извод, че то не съответства на правото на ЕС, доколкото предвижда различна отговорност на делинквент и застраховател. Такова правило обаче не се съдържа в германския закон, а единствено се предвидени по-различни предпоставки за възникване на отговорността за непозволено увреждане спрямо българското право. Тези предпоставки в еднаква мяра се отнасят и за делинквента, и за застрахователя, като принципите на правото на ЕС са спазени.

Затова и съдът се мотивира допълнително, като се позовава на принципа на справедливостта. Тези мотиви обаче могат да бъдат критикувани, тъй като справедливостта за ищеца би била по-висок размер на обезщетението, ала за ответника по-нисък. Може да бъде изтъкнато, че не е справедливо двама българи да получат различно обезщетение за идентични произшествия, ако единият е в България, а другият в Германия. Същата тежест обаче има и аргументът, че не е справедливо за две произшествия на една и съща улица да бъдат присъдени различни обезщетения според това какъв е адресът на някой от участниците в едно от тях. Справедливостта, която съдът може и е задължен да гарантира, е точното и еднакво прилагане на закона – в смисъла на всички относими нормативни актове, включително регламентите на ЕС – към еднакви случаи.

Затова и чл. 52 от ЗЗД, на който се позовава апелативният съд, изрично посочва, че обезщетението при неимуществени вреди се определя по справедливост. Справедливостта е критерий за размера на обезщетението, но предпоставките при

CR legal DL 2018. Всички права запазени.

които възниква правото на обезщетение се определят от закона. Едва когато всички тези предпоставки са налице, съдът може да направи преценка какво конкретно обезщетение следва да присъди, като съобрази фактите по делото – какви са неимуществените вреди, тяхната продължителност, интензитет и т.н. При тази си преценка обаче съдът е обвързан не само от закона, но и от съдебната практика – както натрупалите се съдебни решения по сходни дела, така и от тълкувателните решения на Върховния съд и Върховния касационен съд. Затова например единствените неимуществени вреди от непозволено увреждане, които подлежат на обезщетяване, са тези във връзка с болки и страдания от увреждане на здравето или от загуба на близък и тези във връзка с неизпълнено обещание за брак. Справедливостта остава само критерий за преценка какво обезщетение да бъде присъдено, но не позволява на съда да прецени, че вреди извън посочените следва да бъдат обезщетени.

Тук именно може да се намери един от основните проблеми, поставяни от разглежданото решение – германското право (в редакцията си до 22.07.2017 г.) предвижда само един строго определен случай, при който се изплаща обезщетение за смърт на близък, и той е когато ищецът е претърпял увреждане на здравето във връзка с начина, по който е научил за смъртта. Това би означавало ищецът да е получил психично разстройство например защото е станал свидетел на катастрофата. С други думи германското право не предвижда по-нисък размер на обезщетенията, а предвижда принципно различни предпоставки за присъждането им. Тази разлика не може да бъде преодоляна чрез прилагането на справедливостта, защото тя има съвсем друга роля в случая – изчисляване на размера на дължимо обезщетение.

Допълнителен въпрос повдигат самите мотиви относно прилагането на разпоредбата на чл. 52 от ЗЗД – апелативният съд приема, че тази разпоредба е част от обществения ред на Република България и на основание чл. 16 от Регламент Рим II има предимство пред съответните разпоредби на германското право, които й противоречат. Прилагането на чл. 16 от регламента обаче предполага да са налице две предпоставки: да съществува норма, част от обществения ред на Република България, и германското право да й противоречи. Обществеият ред включва правила и

CR legal DL 2018. Всички права запазени.

принципи с основополагащо значение за правната система, като те по правило се намират в Конституцията на Република България. Съдът обаче приема, че общественият ред урежда и правилата кои неимуществени вреди подлежат на обезщетяване. Но както видяхме, този въпрос е уреден в съдебната практика. След като тази практика може да се промени – както се случи с тълкувателното решение, което разшири кръга на лицата, които имат право на обезщетение за неимуществени вреди при смърт на близък – и не е фиксирана в Конституцията, то е трудно да я приемем за част от обществения ред и за основание съдът да откаже да приложи германското право. Не е налице и противоречие между принципа на справедливостта и германското право. От една страна германското право урежда различни предпоставки за възникване на правото на обезщетение, докато справедливостта в българското определя размера на обезщетението. От друга страна § 253, ал. 2 от Германския граждански законник, който се прилага към случая, предвижда, че при установени неимуществени вреди се присъжда справедливо обезщетение. Затова и апелативният съд няма основание да откаже прилагането на германското право, а прилагането на българските правила относно неимуществените обезщетения е в полза на ищеца, но накърнява правата на ответника, тъй като е в разрез с правилата за определяне на приложимото право на Регламент Рим II.

Очертаните проблеми не се ограничават само до цитираното съдебно решение на Софийския апелативен съд. От една страна касационното обжалване на последното не е допуснато до разглеждане по същество от Върховния касационен съд, а от друга изводите са възпроизведени и в други решения на различни по степен съдилища. Но съдът в случая има роля да гарантира не само прилагането на българския закон, но и на цялото право на ЕС – което в случая означава и на германското право, което е определено като приложимо съгласно разпоредбите на Регламент Рим II. Разбира се, би било лесно да поставим въпроса защо съдът следва да съобразява правото на ЕС и отговорът е прост: именно правото на ЕС гарантира, че в такива случаи пострадалите лица могат да получат обезщетение във всяка държава членка и че решението на българския съд ще бъде изпълнено. Но правото на ЕС следва да бъде прилагано в своята цялост еднакво от всички държави членки и именно българският съд има нелеката задача да следи и гарантира спазването му.

CR legal DL 2018. Всички права запазени.

В тази връзка може да бъде посочено едно решение на Софийския градски съд – решението от 23.12.2019 г. по гр.д. № 4857/2017 г. – в което съдът е стигнал до извод, че претенциите за обезщетение за неимуществени вреди от смърт на близък следва да бъдат отхвърлени. Съдът по това дело е преценил, че няма доказателства за истинско заболяване, претърпяно от ищците, и че не може да отклони приложението на германското право, тъй като няма норми от правото на ЕС или от българското право, които да имат предимство по отношение на този случай, т.е. съдът приема, че правото на ЕС гарантира, че отговорността на застрахователя съвпада с тази на причинителя на вредата, но не уеднаквява правото на държавите членки по въпроса кога се дължи обезщетение. Освен това не са изложени аргументи, че чл. 52 от ЗЗД следва да се приложи като елемент от обществения ред на Република България.

CR legal DL 2018. Всички права запазени.